

Onderwijsramp of de juiste koers?

Deze maand verschijnt het eindrapport van de veelbesproken Curriculum.nu-werkgroepen, die nagedacht hebben over een nieuwe inhoud voor alle schoolvakken. Wat gaat er veranderen voor het vak Nederlands?

PETER-ARNO COPPEN

Illustraties: Matthijs Sluiter

Al ruim een jaar buigt een aantal docenten zich op verzoek van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in diverse werkgroepen over de vraag wat de inhoud van de diverse schoolvakken zou moeten zijn: wat zouden alle leerlingen van de verschillende Nederlandse schooltypen allemaal moeten kennen en kunnen? Op 10 oktober wordt het eindrapport van dit project Curriculum.nu aangeboden aan minister Slob. Uiteraard komt ook het vak Nederlands erin aan bod. Maar wie complete lesplannen verwacht aan te treffen, met verplichte leeslijsten, of een lijst met termen en begrippen die alle leerlingen voortaan moeten kennen, komt enigszins bedrogen uit. Het is zeker geen opsomming van verplichte leerstof die meteen herkenbaar is voor iemand die dertig jaar geleden, of zelfs onlangs nog, op school gezeten heeft.

Het rapport begint met een uitgebreide 'visie op het vak', onder de titel 'Denken, spelen en werken met taal'. Dat lijkt niet erg op het klassieke woordjes leren, dictees schrijven en literaire boeken lezen. Het hoofdstuk bevat wel een kopje 'Inhoud', maar daar wordt dan alleen een indeling besproken in drie 'kerninhouden': taal en communicatie, taal en cultuur, en taal en identiteit.

Vervolgens komen er zeven "essentiële onderdelen van het curriculum" aan bod: de 'grote opdrachten'. Het eerste daarvan luidt: 'Interactie en een rijk taalaanbod

ten behoeve van de taal- en denkontwikkeling' (zie verder het kader op blz. 7). Dat geeft ook niet meteen een helder beeld; je kunt dit moeilijk tegenspreken, maar je hebt niet het idee dat er nu iets rigourees gaat veranderen – of een beeld van wat de leraar straks op het bord gaat schrijven.

BOEKENLIJSTJE

Uiteindelijk mondt het rapport uit in 'Bouwstenen van het curriculum'. En zowaar, daar staat bij de uitwerking van die eerste 'grote opdracht' daadwerkelijk een lijstje van 27 boeken voor het basisonderwijs en de onderbouw: een paar romans, dichtbundels, en een lijstje met tijdschriften waaruit teksten kunnen worden gekozen (helaas ontbreekt *Onze Taal* daar nog in). Maar daar staat dan meteen weer bij dat het "uitdrukkelijk niet voorschrijvend of volledig" bedoeld is, zodat hier ook weer geen radicale verandering lijkt te worden voorgesteld.

Ook in de rest van de uitwerkingen lijkt nauwelijks iets concreets te ontdekken. Neem bijvoorbeeld de vraag wat voor grammaticale kennis leerlingen moeten opdoen. De uitwerking daarvan begint voor het basisonderwijs met "Leerlingen leren vertrouwd te worden met eenvoudige metataal om over taal en (literair) taalgebruik te praten." Na negen jaar, in de derde klas van het voortgezet onderwijs, wordt dan als niveau bereikt:

“Leerlingen leren hun cognitieve academische taal uitbreiden en steeds passender te gebruiken om over hoe taal werkt, (literair) taalgebruik en taalleren te communiceren.” De argeloze lezer zal het duizelen. Waar is de expliciete vermelding van bijvoorbeeld het lijdend voorwerp, het bijvoeglijk naamwoord of het betrekkelijk voornaamwoord? En moeten leerlingen niet meer weten wat een drogreden is of een tautologie?

‘Destilleer hier maar eens een curriculum uit’, kopte NRC afgelopen zomer, toen de voorlaatste versie van het rapport gepubliceerd werd. Ook de internetreacties op die voorlaatste versie logen er soms niet om. “Waar zijn we in vredesnaam mee bezig?”, schreef een leraar vertwijfeld op de website Curriculum.nu. En *Volkskrant*-columniste Aleid Truijens luidde al meteen de noodklok: “We sterven af op een onderwijsramp”.

Toch klonken er ook positieve geluiden. Veel leraren complimenteerden de werkgroep met de “uitstekend geformuleerde uitgangspunten”, en de Vereniging van Leraren in Levende Talen vond dat er “ontzettend goed naar onze feedback geluisterd” was. Ook uit andere hoeken (vervolgstudies in het mbo, hbo en universiteiten, de Taalunie) was er – soms voorzichtige – bijval voor de plannen.

Vanwaar die grote verschillen in reacties? Om dat te begrijpen moeten we eerst een paar stappen terug doen.

LERAREN AAN ZET

Curriculum.nu is een onderwijsherziening die in 2018 door de overheid is opgezet, als vervolg op het eerdere project Onderwijs2032, waarin een commissie onder leiding van Paul Schnabel een brede maatschappelijke discussie georganiseerd had over noodzakelijke veranderingen in alle onderwijsvakken met het oog op de toekomst. Die commissie stelde voor om meer de nadruk op ‘persoonsvorming’ te leggen, en ook om de schoolvakken te clusteren in drie ‘kennisgebieden’: mens en maatschappij, natuur en technologie, en taal en cultuur.

De voorstellen van de commissie werden door de Tweede Kamer flink afgezwakt. Die persoonsvorming was allemaal leuk en aardig, maar er moest eerst maar eens in de huidige vakken bekeken worden wat leerlingen allemaal moeten kennen en kunnen. Ook aan de vakindeling werd voorlopig niet getornd. Daarom werd een nieuw project ingesteld onder de titel Curriculum.nu, waarin negen ‘ontwikkelteams’ zich moesten buigen over de gewenste inhoud van de vakken over alle schooltypen en schooljaren heen: het curriculum.

Nu had de overheid net slechte ervaringen gehad met van regeringswege opgelegde onderwijsvernieuwingen. Een parlementaire onderzoekscommissie had in 2008

Het mocht niet over didactiek gaan of over ‘persoonsvorming’, alleen over de noodzakelijke vakinhoud.

geconcludeerd dat er allerlei fouten waren gemaakt bij verschillende onderwijsvernieuwingen in de afgelopen decennia, zoals het studiehuis, de basisvorming, en didactische vernieuwingen als ‘het nieuwe leren’. Er was vooral niet genoeg geluisterd naar leraren, ouders en leerlingen – de mensen die juist het werk moesten doen en het nauwst bij de veranderingen betrokken waren.

Vandaar dat de ontwikkelteams van Curriculum.nu alleen uit leraren (en schoolleiders) mochten bestaan; nu waren de leraren eens een keer aan zet. Bovendien werd de reikwijdte van wat er moest gebeuren beperkt: het mocht niet over didactiek gaan of over persoonsvorming, alleen de noodzakelijke vakinhoud voor alle leerlingen moest in een curriculum worden uitgewerkt, van basisschool tot en met eindexamenklassen.

DICHTGETIMMERD

Om nog minder risico’s te lopen werd de structuur van het eindrapport ook alvast verplicht gesteld: de ontwikkelteams moesten eerst een ‘visie op het vak’ schrijven, waarin ze aangaven waar het in het vak eigenlijk om zou moeten gaan. Daarna moesten de teams een beperkt aantal ‘grote opdrachten’ vaststellen: onderdelen van het curriculum die voor leerlingen van alle schooltypen en niveaus essentieel zijn. Ten slotte zouden daaruit ‘bouwstenen’ moeten worden afgeleid, waarin die grote opdrachten werden geconcretiseerd over de jaren en schooltypen heen.

Zelfs de werkwijze werd dichtgetimmerd: tussen maart 2018 en januari 2019 moesten er vier tussenversies aan de hele samenleving worden voorgelegd. Letterlijk iedereen (van leerlingen tot professoren, en van leraren tot ouders, belanghebbenden en belangstellen-

den) moest er zijn zegje over kunnen doen. Iedere keer kwamen er meer dan duizend reacties binnen. De teams moesten bovendien overleggen met de vakverenigingen, vertegenwoordigers uit onderwijs en wetenschap, en alle mogelijke belanghebbende maatschappelijke instellingen (zoals in het geval van Nederlands de Taalunie, de Stichting Lezen, het bibliotheekwezen, enzovoorts).

Een dergelijke werkwijze kan niet anders dan een resultaat opleveren waarin geen pijnlijke of al te concrete keuzes gemaakt worden. Iedereen moet immers een beetje tevreden worden gesteld. Wat betekent dat voor Nederlands?

TAALVAARDIGHEID

De artikelen over het schoolvak Nederlands in deze jaargang van *Onze Taal* hebben wel duidelijk gemaakt wat de grote thema's zijn bij dit vak: bij Nederlands leer je natuurlijk vooral taalvaardigheid. Je leert hoe je steeds ingewikkelder teksten kunt lezen en schrijven, je doet mondelinge taalvaardigheden op en je leert hoe je moet argumenteren. Dit alles staat voor een belangrijk deel in dienst van andere vakken: je moet ook een tekst kunnen lezen bij biologie en aardrijkskunde, of een werkstuk maken bij geschiedenis. Maar het vak staat ook in dienst van je maatschappelijk functioneren: je moet de krant kunnen lezen, een debat kunnen voeren en een schriftelijke klacht bij een bedrijf kunnen indienen.

Toch is volgens velen taalvaardigheid niet het enige doel van het schoolvak. Je zou ook iets over de Nederlandse literatuur moeten leren, en over de Nederlandse taal. Maar wat is het belang daarvan? De afgelopen jaren bestond de neiging om dit belang alleen af te meten aan het effect op je taalvaardigheid: je leest literatuur om je leesvaardigheid te vergroten, en ook je grammaticale kennis staat voornamelijk in dienst van je schrijfvaardigheid: die kennis moet je helpen om minder fouten te maken.

STEVIGE KEUZES

Een belangrijk thema in de discussie over het schoolvak Nederlands is ook dat de onderdelen weinig samenhang vertonen: de ene les gaat over spelling, de andere over het lezen van een column, en in een derde les moeten leerlingen dan weer een betoog opzetten. Dat werkt overladenheid in de hand, veel van hetzelfde oefenen, en daardoor een verhoogd risico op saaiheid.

Het is op deze punten dat het ontwikkelteam Nederlands toch stevige keuzes maakt. Neem de titel van de visie 'Denken, spelen en werken met taal'. De insider herkent hierin (taal)beschouwing, (lees)plezier en taalvaardigheid. Hier wordt de inhoud van het vak dus niet alleen maar bepaald vanuit de waarde voor de taalvaardigheid; er is ook aandacht voor andere doelen.

Ook de grote opdracht over het rijke taalaanbod ten behoeve van de taal- en denkontwikkeling (zie hiervoor) wijst op een andere koers. Het gaat niet alleen maar

Het gaat erom dat leerlingen beter kunnen nadenken over taal, taalverschijnselen en literatuur.

om het vermijden van taalfouten, een grotere woordenschat of een langere leeslijst, het moet ook een vorm van ontwikkeling zijn, waardoor je beter kunt nadenken en oordelen over taal, taalverschijnselen en literatuur.

Zelfs de 'bouwsteen' over het vertrouwd worden met eenvoudige metataal om over taal en (literair) taalgebruik te praten (zie hiervoor) is concreter dan op het eerste gezicht lijkt. Hier staat namelijk dat je niet alleen

maar termen en begrippen van buiten moet leren of toe-
passen, maar dat je die begrippen moet kunnen gebrui-
ken om over taal en literatuur te praten, met name (op
het hogere niveau) over 'hoe het werkt'.

Dit verklaart die uiteenlopende reacties. Wie ver-
trouwd is met die hele geschiedenis van spanningsvel-
den vindt het allemaal grote (en grotendeels positieve)
omwentelingen, maar wie daar niet zo in zit, vraagt zich
af wat er eigenlijk verandert.

UNBIDAN

Voor de mensen in het onderwijs zelf wijst het rapport
dus toch op verandering. Maar wanneer zal die verande-
ring dan ingaan? Dat kan nog wel een tijdje duren. De
overheid moet het rapport eerst accepteren, en dan iets
in gang zetten om bijvoorbeeld de zogeheten 'eindter-
men' aan te passen: wat leerlingen aan het einde van de
school moeten kennen en kunnen. Stel dat zo iets nog in
2020 in gang gezet wordt, dan zullen de resultaten zich
pas tegen 2022 aandienen. Dan pas kunnen school-
methodes worden aangepast (dat duurt ook een paar
jaar, laten we zeggen twee jaar), en daarna kan er iets
officieel ingevoerd worden, te beginnen met groep 1 van

de basisschool. Pas twaalf jaar daarna, in 2036, zal de
eerste vwo'er een compleet nieuw examen kunnen doen.

Toch kan er ook veel eerder iets veranderen. Bij het
schoolvak Nederlands heeft het hele Curriculum.nu-
proces tot veel positieve en constructieve discussies
onder leraren geleid, die in lijn met de aangekondigde
koersverandering al zijn begonnen om allerlei nieuwe
lessen met elkaar te ontwerpen en te delen. Er wordt
samengewerkt, ook met wetenschappers, om mooie
websites over literatuur- en taalonderzoek te maken,
nieuwe manieren van grammatica- en literatuuronder-
wijs uit te proberen, en zodoende het vak meer inhoud
te geven. Dit zou je natuurlijk ook verwachten. Leraren
Nederlands zijn immers gewend om te denken: "Wat
unbidan we nu?"

Dit artikel is gebaseerd op de tekst die half september
bekend was. De werkgroepen kunnen in de laatste
weken nog veranderingen aanbrengen.

De 'grote opdrachten' van het schoolvak Nederlands

De zeven essentiële opdrachten van het schoolvak volgens het ontwikkelteam Curriculum.nu, met daaronder
een toelichting.

1. Interactie en een rijk taalaanbod ten behoeve van de taal- en denkontwikkeling
2. Taalbewustzijn en taalleervaardigheden
3. Meertaligheid en cultuurbewustzijn
4. Experimenteren met taal en vormen van taal
5. Doelgericht communiceren
6. Kritisch (digitale) informatie verwerven, verwerken en verstrekken
7. Leesmotivatie en literaire competentie

1

Leerlingen moeten vanuit
een rijk taalaanbod leren hoe
ze hun ideeën beter onder
woorden kunnen brengen, en
zo ook beter daarover leren
nadenken.

2

Het is belangrijk dat
leerlingen zich bewust
zijn van hun eigen
taalgebruik, zodat
ze dat steeds kunnen
blijven aanpassen.

3

Leerlingen ver-
werven kennis
van en inzicht in
de meertaligheid,
taalvariatie en
taalverandering
om hen heen,
en leren daar zo
ook beter mee
omgaan.

4

Leerlingen moeten
leren om creatief te
zijn (of te blijven) met
taal. Daartoe moeten
ze kennismaken met
verschillende creatieve
vormen van taal-
gebruik, en gestimu-
leerd worden om die
zelf ook toe te passen.

5

Voor een succesvolle com-
municatie is het nodig dat
leerlingen iets leren over de
manieren waarop mensen in
verschillende situaties met
elkaar omgaan. Het kan
daarbij bijvoorbeeld gaan
om taalnormen, taalregis-
ters of communicatiedoelen.

6

Het kritisch omgaan met in-
formatie is een onderdeel van
bijna alle schoolvakken. Bij
Nederlands zou het vooral
gaan over de talige aspecten
daarvan, bijvoorbeeld retori-
sche middelen, verschillende
tekstgenres en gekleurd
woordgebruik.

7

Om zich door literatuur te leren inleven
in andere denk- en verhaalwerelden, is
het nodig dat leerlingen een zekere 'lite-
raire competentie' verwerven. Het be-
langrijkste daarbij is dat ze graag – en
vanuit een breed aanbod – leren lezen,
maar ook dat ze leren om die literatuur
ten volle te benutten.